

Jurčičevih *Šest parov klobas* v knjižni prekmurščini

Nina Horvat*

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 811.163.6'28(497.411):821.163.6-32.09Jurčič J.

Nina Horvat: Jurčičevih Šest parov klobas v knjižni prekmurščini. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 87=52(2016), 1–2, str. 159–178

Prispevek prinaša primerjavo jezika Jurčičeve črtice *Šest parov klobas*, objavljene v *Slovenskem narodu* leta 1878, z jezikom njenega prevoda v knjižno prekmurščino (*Sést párov kolbás*), ki je le deset dni po objavi originala izšel v prvem prekmurskem časopisu *Prijatelj*. Sprva so na kratko predstavljene okoliščine tega znotrajjezikovnega prevajanja (zlasti želja po približanju osrednjeslovenskega besedila prekmurskemu bralcu), nato pa so podane razlike med besediloma na različnih jezikovnih ravneh.

Gljučne besede: Josip Jurčič, Imre Agustič, *Prijatelj*, prekmurski knjižni jezik, osrednjeslovenski knjižni jezik, znotrajjezikovni prevod

1.01 Original Scientific Article

UDC 811.163.6'28(497.411):821.163.6-32.09Jurčič J.

Nina Horvat: Josip Jurčič's Šest parov klobas (Six Pairs of Sausages) in the Standard Prekmurje Language. Review for History and Ethnography, Maribor 87=52(2016), 1–2, pp. 159–178

The treatise compares the language of Jurčič's short story *Šest parov klobas* (*Six Pairs of Sausages*), published in *Slovenski narod* in 1878, and the language of its translation into the standard Prekmurje language (*Sést párov kolbás*), which was published in the first Prekmurje newspaper *Prijatelj* only ten days after the publication of the original text. The article first of all presents some features of the intralingual translation (mostly

* Nina Horvat, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija, nina.horvat1@student.um.si. Prispevek je nastal pod mentorstvom izr. prof. dr. Natalije Ulčnik, natalija.ulcnik@um.si

the wish to bring the central Slovene text closer to its readers in Prekmurje). The differences between both languages on different linguistic levels are presented in the paper.

Key words: Josip Jurčič, Imre Agustič, *Prijatelj*, Prekmurje standard language, central Slovene language, intralingual translation

UVOD

Na slovenskem narodnostnem ozemlju sta sprva obstajala osrednjeslovenski in vzhodnoslovenski (prekmurski ter vzhodnoštajerski) knjižni jezik, ki sta se sredi 19. stoletja formalno poenotila v t. i. novoslovenščino (prim. Jesenšek 2013, 2015). Poenotenje je v praksi potekalo postopoma, zato je še v sedemdesetih letih 19. stoletja v prekmurskem prostoru opazno pisanje v knjižni prekmurščini. To dokazuje tudi prvi prekmurski časopis *Prijatelj* (1875–1878), v katerem je urednik Imre Agustič¹ objavil v prekmurščino prevedeno črtico Josipa Jurčiča z naslovom *Šest parov klobas (Slovenski narod, 1878, št. 53) – Sést párov kolbás (Prijatelj, 1878, št. 6)*. Jurčičevo besedilo v osrednjeslovenskem (oz. novoslovenskem) knjižnem jeziku je s tem približal prekmurskemu bralcu, četudi knjižna prekmurščina formalno ni več obstajala (Ulčnik 2009: 25–26). Kljub dejstvu, da je črtico objavil že deset dni po izidu Jurčičevega originala, tj. 15. marca 1878, s čimer je izkazal veliko poznavanje aktualnih objav v osrednjeslovenskem prostoru in zanimanje zanje, je doživel javne očitke in odklanjanje – dopisnik *Slovenskega naroda* je namreč njegov prevod označil za nepotrebno »pačenje slovenskega jezika«, saj naj bi tudi prekmurski bralci lahko razumeli Jurčičevo besedilo v originalu. Tak odziv je posledica nepoznavanja tedanjega jezikovnega stanja v Prekmurju in tamkajšnje bogate knjižne tradicije (Ulčnik 2009: 26–27).

V nadaljevanju prispevka so na vseh jezikovnih ravneh predstavljene jezikovne razlike med Jurčičevo črtico *Šest parov klobas* in njenim prekmurskim prevodom.

PRAVOPISNE ZNAČILNOSTI

V času nastanka črtice na Slovenskem še nismo imeli pravopisnega priročnika,² po katerem bi se lahko pisatelji in pisci ravnali, kljub temu pa so veljala določena normativna pravila.

¹ Pod prevodom sicer ni podpisa, kljub temu pa lahko glede na okoliščine, v katerih je časopis izhajal (prim. Ulčnik 2009: 60), domnevamo, da ga je pripravil Agustič (Just 2000: 20; Ulčnik 2009: 26).

² Prvi slovenski pravopis izide leta 1899.

Raba velike in male začetnice

Pri obeh avtorjih, torej pri Jurčiču in Agustiču, je raba velikih in malih črk ustaljena in dosledna. Med lastnimi imeni prevladujejo osebna imena, pri Jurčiču npr. *Perčev Jarnej, boter Peharc, Kovač, stari Perc, sin Jarnej, sosed Gobec, Pestnikova púnica*, pri Agustiču pa *Črpnjak Marko, boter Šoštar, Kováč, stari, Črpnjak, sin Jüri*,³ *sosed Žviglar in Herbašova dekla*. Opazno je, da je Agustič osebna imena približal prekmurskemu okolju. Pri Jurčiču se v predzadnjem odstavku pojavita še dve imeni za prebivalce – *Turki* in *Rusi* – in eno zemljepisno ime (turško mesto *Erzerum*), medtem ko je Agustič ta del (*kakor Turki za Erzerum ali Rusi za egiptski tribut*) v celoti izpustil. Samostalnik *bog* je pri Jurčiču zapisan z veliko (*je bil Bog vzel*), pri Agustiču pa z malo začetnico (*je bog vzeo*).

Raba ločil

V besedilih zasledimo skladijsko rabo naslednjih ločil: pika, vejica, vprašaj, klicaj, dvopičje, podpičje, dolgi pomišljaj, oklepaj, zaklepaj in narekovaj.

Po tedanji pravopisni tradiciji je za naslovom uporabljeno končno ločilo (*Šest parov klobas. – Sést párov kolbás.*).

Tako pri Jurčiču kot pri Agustiču se stava **vejic** razlikuje od današnje,⁴ npr.: *pa stori kar hočeš, saj bo tvoja ne moja; Jarnej je sin tvoj, reci kar hočeš; Nevemo koliko se táksi žeo dopunilo; Tak je tak, zdaj vas že poznam.*

V obeh besedilih je pogost premi govor. V prekmurskem prevodu izstopa raba obrnjenih usredinjenih dvojnih **narekovajev**: *Zatoga volo obišče edno nedelo popoldnévi Jürija, gda je živini polágao i ga, roké na hrbti držéc, etak okrega: «Kaj pa ti hodiš od meše z mérom z tov Herbašovov deklov?»*

Jurčič in Agustič narekovaje uporabljata tudi za: (1) posebno in ironično rabo besed (*»ranjco«* : *»pokojno«*;⁵ *»zna govoriti«* : *»zná gučati«*), (2) nekatere stalne besedne zveze (*»dokler bode njegov mazinec gibal«*; *»hudič vzel«* : *»vrág vzeo«*; *»ploh vleče«* : *»plüg vlečé«*), (3) poudarjanje (*»stari«*; *»kot«*).

Oba avtorja uporabljata t. i. **dolgi pomišljaj** (—), npr. *Moža dobiti, lepega, ljubega, dobrega, bogatega — ali kakoršnega koli, to je vendar le ideal dekletom (Jurčič) : Mozá dobiti, lepega, lüboga, dobroga, bogatoga — ali kakšegakoli, to je li miseo deklam (Agustič); Ti se naj tolažijo — tolažba življenje daljša, — da*

³ V prekmurskem prevodu je opazna vsebinska pomanjkljivost, saj je glavni protagonist sprva poimenovan *Črpnjak Marko*, v nadaljevanju pa *Jüri*.

⁴ Razlike v primerjavi z današnjo pravopisno normo so nakazane s podčrtavo.

⁵ Pred dvopičjem je zgled iz Jurčičevega besedila, za dvopičjem pa iz Agustičevega besedila.

nij še vseh dnij večer (Jurčič) : *Tej se naj tožijo, tožba življenje podugša, ka nej ešče vsáki dén večér* (Agustič). Dolgi pomišljaj je največkrat uporabljen namesto vejice, npr. pri ločevanju vrinjenih stavkov. Agustič je v nekaterih primerih ravnal drugače kot Jurčič, saj je namesto dolgega pomišljaja uporabil vejico ali pa je kak del besedila izpustil.

Pisanje skupaj oziroma narazen

Oziralne poljubnostne zaimke Jurčič piše narazen (*kakršnega koli; kamor bo-di*), Agustič pa skupaj (*kakšegakoli; kamakoli*). Agustič nikalnico piše skupaj z glagolom (*nevemo*), v zvezi s pomožnim glagolom *biti* v prihodnjiku pa narazen (*ne de 'ne bo'*). Jurčič predloge *zarad, zatorej* in *zmirom* piše skupaj, Agustič pa narazen: *za volo, zatoga volo* in *z mérom*. Predložne zveze z osebnim zaimkom oba zapisujeta narazen: Jurčič zapisuje *mej nje*, Agustič pa *med njé*. Agustič narazen piše tudi prislov *nato*: *Na to se v Jürjovom oči /.../*. Jurčič narazen zapisuje še prislov *vendarle* (*vendar le*); tudi v prekmurskem prevodu se pojavi zapis narazen: *denok li*. Podobno je z veznikom *dasi* – Jurčič ga zapisuje kot *da si*, analogno po njem pa Agustič uporabi *ka si*.⁶ Agustič navezno obliko *zase* piše z vezajem: *za-se*, Agustič pa obliko podaljša v *za sébe*.

GLASOSLOVNE ZNAČILNOSTI

Samoglasniki

Pri Jurčiču opazimo: (a) prehod nenaglašene *e* v *a* (npr. *Jarnej, mazinec*), nenaglašene *a* v *e* (npr. *trajejo*) in nenaglašene *u* v *o* (*osoda*); (b) zoženje samoglasnika *e* do *i*-jevske stopnje: *zmirom*; (c) zapis predponskega *u*-: *udali* 'vdali', *uže* 'že'.

V obeh besedilih je opazen prehod polglasnika v *e*: *den* 'dan', *po vési* 'po vasi', *lehko* 'lahko'.

Pri Agustiču se samoglasnik *u* zaokroži v *ü*: *lüboga, düše, drüge, tüdi, trü-diti, grünt, püstiti, hüdoj, hüdo, dopüsti, jüncom, jünce, ogledüje, Jürji, Jüri, čüje, lübico, drügo, tü, vüzem, vüzen, püsti, Jürjovom, vüst, očüdnjeni, plüg*; samoglasniški *l* pa se razvije v nezaokroženi *u*: *dugi, dugo, dopunilo, skuza, gučati*.

⁶ Bralec bi ob nepoznavanju Jurčičevega besedila zvezo *ka si* lahko razumel tudi kot *da bi si*.

Zlogotvorni *r* je pri Jurčiču načeloma že zapisan z *r* (*trdi*, *obrnil*, *smrtno* ...),⁷ pri Agustiču pa se še zmeraj pojavlja starejši zapisovalni način z *er* (*persti*, *skermili*, *smertnov*, *zaerdéči*), vendar na dveh mestih tudi z *r* (*odprla*, *podrlo*).

V prekmurskem prevodu je opazen prehod *u > ü > ö*: *vöre*, *vö*; veliko je redukcij nenaglašanih *i*-jev in *e*-jev: *máš*, *mej*, *zvoljena*, *zgovarjao*, *máta*, *Jürjovom*. Pri Jurčiču najdemo redukcijo nenaglašane *i*, npr. *zarad*, v posameznih primerih pa se *i* celo doda (*sinaha* 'snaha').

Naglašeni *i* lahko preide v *e*, npr. *sekero* 'sekiro', nenaglašeni *i* pa v *a*: *zadosta* 'zadosti' (oboje pri Agustiču).

Vzglasni *u*- pri Agustiču onemi: *léžeš*, *léčti se* (Jurčič zapiše *vležeš*, *vleči se*), lahko pa prehaja v *v*: *navčenji*, *vdaro*.

Posebnost prekmurskega prevoda je tudi prehod samoglasnika *u* v *o* v samostalniku *moka* 'muka'.

Soglasniki

Tudi na ravni soglasnikov se primerjalno z današnjim knjižnim jezikom kažejo številne posebnosti. Pri Agustiču že v naslovu opazimo premet glasov (*kolbás* 'klobas'), izglasni *-l* se v deležnikih moškega spola vokalizira: *bio*, *odneseo*, *odao* 'oddal', *pláčo*, *mogeo* (v nekaterih primerih celo *mogao*), *spoznao*, *postao*, *oskrbovao*, *stano* 'vstal', *vido* (ali *video*), *domišlávao*, *vzéo*, *meo*, *prišo*, *polágao*, *znao*, *dobo*, *mislo*, *zahvalo*, *obrno*, *odišo*, *zgovarjao*, *vdaro*, *terjao*. Primarni in sekundarni palatalni *l'* pri Agustiču otrdita (*domišlávao*, *lúboga*, *voló*, *na poli*, *nedelo*, *lúbico*, *zadovolni*, *črevle*, *postelov*; pri Jurčiču zasledimo otrditev *l'* le pri samostalniku *ulnjakom*), ponekod primarni izglasni *-l'* preide v *-o* (*žeo* za mn. obliko *želj*); otrdi tudi epentetični *l'*: *pozdrávléno*, *giblejo*, *prvle* 'prej'. Konzonantska skupina *črě-* je ohranjena: *čevelj* se pri Agustiču zapisuje *črevel* (tož. mn. *črevle*), pri Jurčiču pa zasledimo *črevlje* in predlog *črez*. V konzonantskem sklopu *mn* pri Agustiču pride do asimilacije *mn > n* (*na senji* 'na semnju') ali do diferenciacije *mn- > vn-*: *vnogim*; pri Jurčiču se v enem primeru *mn* olajša v *m*: *iz semja*. Pri Agustiču se končnica orodnika ednine pri pridevnikih in samostalnikih ženske a-jevske in i-jevske sklanjatve zlogovno zapre z *-v*: z *velikov žalostjov*, z *nogov*, z *tov Herbašovov deklóv*, *pod smertnov postelov*. Zobnik *n* se pri Agustiču izgubi v primerih *kakšegakoli*, *takša*, *takši*. Zobnoustnični konzonant *f* se pri Agustiču pojavlja le na vzglasju: *fašenek*, *falat*, *fertao*, *fiškališ*. Za prekmursko besedilo je značilen tudi proteični glas *v*, npr. *vöre* 'ure', *vüst* 'ust', *v* pred nezvenečimi nezvočniki pa onemi

⁷ Razen v dveh primerih: *kakornšega* in *zarudi* 'zardi'.

(*stano* 'vstal'). V primeru *tjednov* 'tednov' se kaže obstoj sekundarne skupine *tj*. Konzonantska skupina *kt* prehaja v *št*: *ništera*, *ništeri*, *štere*; vzglasni, medglasni in izglasni nezveneči pripornik *x* onemi ali preide v *j*: *tákši* 'takšnih', *krepki* 'krepkih', *sranjene*, *snéjo* (vendar tudi *sneha*, *snehin*), to pa se še posebej kaže pri samostalnikih v mestniku množine (*pri svinjaj*, *pri volej*); v primeru *hajdina* (ajda) se pojavlja proteza *x*-.

V Jurčičevem besedilu imajo samostalniki *i*-jevske sklanjatve posebno končnico v rodilniku množine: *dnij*, *kostij*. Podoben pojav je opazen tudi pri zanikanem glagolu *biti* za 3. osebo: *nij*, *nijso*.

Konzonantski sklop *xč* pri Agustiču preide v *šč*: *ščés* 'hočeš'. Drsni *j* v izglasju onemeva: *Jüri*, *nekda*. Zlitnik *c* pri glagolu *brcne* preide v pripornik *s*: *brsne*. Konzonantska skupina *dn* je ohranjena: *edno* 'eno', *niedno* 'nobeno' (*nitieno*); sklop *dd* (*oddal*) se pri Agustiču poenostavi v *d*: *odao*; med sklop *dš* se v enem primeru vrine *i* (*odišo* 'odšel'). V zapisu *ščés*, *Sést* (v naslovu) in *razcemerjen* sklepam, da gre za tiskarsko napako ali vpliv madžarskega črkopisa, saj Agustič drugod zapisuje *ščés*, *šést* in *čemer*.

Pri Jurčiču prav tako zasledimo protetični *j*, npr. *jeden nepotrebnik*, *jedine misli*, tudi deiktični *j*: *v hudej vročini*. Palatalni *n'* v primeru *osupneni* otrdi. Pogosto je mehčanje goltnikov *k* in *g*, npr. *tacih* 'takih', *tacega* 'takega', *druzega* 'drugega', in prehod zvenečih soglasnikov v nezveneče: *otide* 'odide'. Zasledimo lahko tudi prehod konzonantske skupine *kt* v *xt*: *lahti* 'lakti'.

OBLIKOSLOVNE ZNAČILNOSTI

Samostalniška beseda

Samostalniki

V Agustičevem besedilu lahko pri samostalnikih moškega in srednjega spola v dajalniku in mestniku ednine opazimo končnico *-i* (*k bregi*, *na pragi*, *na senji*, *na poli*, *po navčenji*), podobno pri Jurčiču, vendar le v mestniku ednine (*na semnji*, *na polji*, *po svojem naučenji*, *pri notarji* (dajalnik pa *k notarju*), *o božiči*).

Priimki se ob imenih moškega spola v Agustičevem besedilu ne sklanjajo (*Črpnják Marki*), Jurčič pa ima na tem mestu sklanjano pridevniško obliko priimka (*Perčevemu Jarneju*). Sicer pa oba avtorja namesto svojilnih pridevnikov uporabljata svojilni rodilnik: *Perčevega Jarneja oče*; *Črpnják Marka oča*, *Jürija zvoljena*.

Jurčič samostalnik *oče* sklanja po moški sklanjatvi s podaljšavo osnove *s*-*t*- (*očeta*, *očetu*), Agustič pa po *a*-jevski sklanjatvi (*oča*, *oči*).

Agustič se pri sklanjanju samostalnika ženskega spola *dveri* v mestniku množine ravna po Jurčičevi končnici *-i*: *Stari otide iz hleva, a pred vrati ostane* : *Stári odide z štale, ali pred dveri ostáne*.

Samostalnik moškega spola *vol* ima v mestniku množine obliko *pri voleh* (Jurčič), v prekmurskem prevodu pa skladno s prehodom *-x > -j* obliko *pri volej*.

Pri Agustiču izstopa tudi končnica *-aj* pri samostalnikih ženskega spola v mestniku množine: *pri svinjaj*, v drugih besedilih še *pri dveraj*, *v mestaj* ipd.

Pri Agustiču končnice samostalnikov ženskega spola v rodilniku množine onemijo (*takši žeo* 'takšnih želj', *kreпки čonti* 'krepkih kosti'). Jurčič zapisuje samostalnike ženskega spola v rodilniku množine z *-j*, ki zapira zlog: *dnij*, *kostij*.

Pri obeh je opazno sklanjanje števnikov z ničtimi končnicami (*/.../ zaradi šest parov klobas mu je predpust srečo odnesel* : *Za volo šest párov kolbás njemi je fašenek srečo odneseo*).

Samostalniški zaimki

Oba avtorja uporabljata samostalniške zaimke in posamostaljene pridevniške zaimke. Nekaj zgledov:⁸

Ali to je gotovo, da se je mnogim podrlo : *Ali to je gvüšno, ka se je vnoгим podrlo*.

»*dokler bode njegove mazinec gibal*«, *neče ni sinu ni nikomur gospodarstva prepustiti* : *dokeč bode njegov perst gibao, nešče ne sini ne nikomi vérstvo püstiti*.

pa stori kar hočeš, saj bo tvoja ne moja, ampak kot mi boš dal dober : *pa právi kaj ščéš, vem tvoja bo, ne moja, nego dober kot mi denok dáš*.

»*To ali pa nobene, takisto vam pa uže povem, če se na glavo postavite; če mi ne daste gospodarstva, pojdem pa po svetu*.« : »*To ali niedno, to vam pa že zdaj povem, či se na glávo postavite, či mi ne date vérstva, idem po sveti*.«

Zdaj, dokler je mlad, dobi vendar kakovo, potlej, i — nu! : *Zdaj dokeč je mládi, dobi denok nekákšo, sledi teško*.

Opazimo tudi nekaj razlik v rabi samostalniških zaimkov in posamostaljenih pridevniških zaimkov. Tako npr. Agustič za Jurčičev oziralni zaimek *kar* piše *kaj*, za kazalni zaimek *ti* (2. os. mn.) *tej*, za nikalnega *nikomur* *nikomi*,

⁸ Kar je pred dvopičjem, je citirano po Jurčiču, kar je za dvopičjem, pa po Agustiču.

za naslonsko obliko *mu* Agustič piše daljšo, naglasno obliko *njemi*, namesto *zate* piše predložno zvezo z osebnim zaimkom *za tébe* (tudi 'zase' – *za sébe*); v enem primeru pa tudi Jurčič ne uporabi navezne oblike (*vsak za sebe premišljata*). Za osebni zaimek *ga* pri Agustiču enkrat zasledimo *ka*, kar bi lahko bila napaka (*Oča ka je vendar razmo*). Za Jurčičev celostni zaimek *vsak* Agustič piše določno obliko *vsáki*. Predložno zvezo z osebnim zaimkom *mednje* oba zapisujeta narazen – Jurčič *mej nje*, Agustič pa z ostrivcem: *med njé*.

Pridevniška beseda

Pridevniki

V Agustičevem besedilu najbolj izstopa pridevniška sklanjatev samostalnikov moškega spola, in sicer v rodilniku ednine, kjer avtor uporablja končnico *-oga* (*lepoga, ljuboga, dobroga, bogatoga moža, svétoga zákona*), v dajalniku ednine, kjer zasledimo končnico *-omi* (*k zaželenomi bregi, staromi*), ter v mestniku ednine, kjer uporablja končnico *-om* (*v Jürjovom oči*, iz drugih besedil še npr. *v slovenskom jeziki*). Agustič preglasa ne upošteva. Glede pridevniške sklanjatve samostalnikov ženskega spola je bilo ugotovljeno, da avtor v rodilniku množine izpušča izglasni pripornik *-x*: *kreпки čonti* 'krepkih kosti', *takši žeo* 'takšnih želja', v mestniku ednine zapisuje značilno panonsko končnico *-oj*: *v hüdoj vročini*. V orodniku ednine samostalnikov ženskega spola uporablja končnico *-ov*: *z velikov žalostjov*. Pri Jurčiču je posebnost npr. sklanjanje pridevnika *tak* in *drug* v rodilniku (*tacih želj, kaj tacega, ni družega*) in mestniška sklanjatev pridevnikov ženskega spola (*v hudej vročini*).

Agustič za dvojnisko obliko samostalnikov uporablja končnico *-iv-*, ki je še danes izpričana v panonski narečni skupini, npr. *mládiva dvá*.

Pri Agustiču ima večina lastnostnih pridevnikov določno obliko (*dugi fašenek, veliki razloček, vsaki falat*), pri Jurčiču pa je na teh mestih uporabljena nedoločna oblika (*dolg predpust, velik razloček, vsak grižljaj*).

Pojavi se tudi elativno stopnjevanje:⁹ *v hudej vročini/v hüdoj vročini, ves razjarjen/ves razcemérjen*.

Svojljni pridevniki oz. pridevniški zaimki so na nekaterih mestih zapostavljeni: *oče nevestin/oča snehin; sin tvoj/sin tvoj*.

V obeh besedilih so uporabljeni glavni in vrstilni števniki, npr. *šest parov/šést párov, 60 let star možanec/60 let star mož, drug dan/drügi dén* 'naslednji dan', *dva moža/dvá možá, drugo sredo/drügo sredo, jeden* »nepotrebnik«/leden

⁹ Pred poševnico je primer iz Jurčičevega besedila, za poševnico pa iz Agustičevega.

«nepotrebnik», štiri *pare*/štiri *páre*. Jurčič glavni števnik *eden* zapisuje s protetičnim *j-*: *jeden*.

Pridevniški zaimki

V besedilih lahko zasledimo oziralne poljubnostne (*kakršnega koli/kakšega koli*), kazalne (z *ono Pestnikovo púnico*/z *tov Herbašovov deklov, ono punčarol to deklo, te pár kolbás, tacih želj/tákši žeo*), celostne (*vsak grižljaj/vsaki falat, vsa nebesa*), mnogostne (*marsikatera samica deklica/ništera dekla, ništeri liter vina*), osebne (povratno)svojilne (*svojo ljubico/svojo ljubico, njegov mazinec/njegov perst*), oziralne (pri Jurčiču *ki*, pri Agustiču pa *ki* in *šteri: penezi, štere je meo sranjene*), vprašalne (*koliko tacih želj/koliko se tákši žeo*) in drugostne zaimke (pri Jurčiču *drugi: Osupnjeni so stali drugi svatje*, pri Agustiču pa *ovi* 'ti': *Očüdnjeni so stali ovi svatje*).

Pogoste so tudi zveze samostalnikov s pridevniškimi zaimki: *naš ubogi Jarnejec/naš siromak Jüri, z ono Pestnikovo púnico*/z *tov Herbašovov deklov, po svojem naučenji, moje stare črevlje/moje stáre črevle*.

Agustič uporablja staro pronominalno sklanjatev kazalnega zaimka *ta*, ki je značilna za panonsko narečno skupino, in sicer: *te pár kolbás, toga razgovora, protiven tomi* ... Značilen je kazalni zaimek *šteri* 'kateri', ki je nastal po asimilaciji konzonantskega sklopa *kt > št*.

Glagol

Pri obeh avtorjih najdemo tri glagolske čase – preteklik, sedanjik in prihodnjik, pri Jurčiču še predpreteklik (*njegovo »ranjco« je bil Bog vzal uže pred leti*). Prihodnjik je tvorjen z daljšo obliko pomožnega glagola *biti*, npr. *se bode možila/se bode omožila, bode mazinec gibal/bode njegov perst gibao, še dolgo ne bode pripustil/ešče ne dopüsti*, ali s krajšo obliko: *mi boš dal/mi dáš* (prihodnost je lahko izražena tudi s sedanjikom). Sedanjik se uporablja tudi v splošno znanih resnicah oz. pregovorih, npr. pri Jurčiču *tolažba življenje daljša; nij še vseh dnij večer*.

Prihodnost je lahko izražena tudi z zvezo *imeti* + nedoločnik: *kaj imata sin in sinaha staremu dati za velike praznike* (Jurčič) : *kaj máta sin i sneha staromi dati za velike svétke* (Agustič).

Jurčič pri zanikanih glagolskih oblikah v prihodnjiku uporablja dve varianti: *ne bo zaničevala* in *ne bode pripustil*. Agustič v istih primerih uporabi *ne de zametávala* in sedanjiško obliko *ne dopüsti*. Pri njem so zanimive zanikane oblike za preteklik (*nej prišlo, nej mogoje prijéti*) in sedanjik: *nega ženske* (*nega* stoji le pred samostalniki), *nej protiven tomi* 'ne nasprotuje temu'. Agustič

torej za 'ni' pred glagoli uporablja *nej* (vendar: *ne bilo nigdi najti*). Drugače je pri Jurčiču, ki za 'ni' uporablja *nij*: *nij domače ženske, nij več tako gibal, nij bilo veliko, mu nij več v slast hodil* ipd. Njegova posebnost je tudi to, da za zanikanje glagola *imeti* v 1. os. mn. piše obliko *nemamo*.

V obeh besedilih je pogost tudi dramatični sedanjik: *Zatorej obide nekda v nedeljo popółudne sina Jarneja, ko je živini pokladal, in ga, roke na hrbtu držéč, tako okrega* (Jurčič) : *Zatoga volo obišče edno nedelo popóldnévi Jürija, gda je živini polágao i ga, roké na hrbti držéč, etak okrega* (Agustič); *Tu pa se oglasi oče nevestin in pravi* (Jurčič) : *Tü pa se oglási oča snehin i právi* (Agustič).

Za Agustiča je značilna tematska končnica atematskih glagolov (či *mi ne dáte vérstva*; pri Jurčiču: *če mi ne daste gospodarstva*). Glagol *iti* ima v 1. osebi ednine sedanjiško obliko *idem* (*idem po sveti*).

Pri Agustiču se pojavi značilno panonska kontaminirana oblika nedoločnika: *léčti se* (pri Jurčiču *uleči se*) in zamenjevanje glagolov *morati* ter *moči*: *enkrát njemi moreš grünt pústiti 'moraš'*.

Za izražanje velelnega naklona avtorja uporabljata tri možnosti: (1) *naj* + glagol: *to naj pa le povemo* (Jurčič) : *to naj povemo* (Agustič); *Ti se naj tolažijo* (Jurčič) : *Tej se naj tožijo* (Agustič); *naj bosta mlada dva delala* (Jurčič) : *naj bodeta mládiva dvá delala* (Agustič); (2) *bodi* + deležnik na *-n*: *Bodi vsem, ki so srečno pripluli v zaželeno luko svetega zakona, iz dobre duše čestitano* (Jurčič) : *Bodi vsem, ki so srečno priplavali k zaželenomi bregi svétoga zákona, z dobre dúše pozdrávljeno* (Agustič); (3) velelniška oblika na *-i* oziroma *-j*: (i) *mej, izgovori/zguči si, ženi/oženi* ipd.

V besedilih je prisotnih nekaj deležij na *-č* in *-ši*: *Rekoč se stari obrne in otide hitro iz kancelije ven* (podobno pri Agustiču); *Zatoga volo obišče edno nedelo popóldnévi Jürija, gda je živini polágao i ga, roké na hrbti držéč, etak okrega* (pri Jurčiču je podobno); *Sin zaerdéči i poznavši očo, ka njemi ešče ne dopústi ženiti se, odgovori čemerno* (pri Jurčiču pa *Sin zarudi in očeta poznavši, da mu še dolgo ne bode pripustil ženiti se, odgovori jezno*).

Zasledimo tudi danes stilno zaznamovano kratko obliko glagolov za 3. osebo množine: pri Jurčiču *Jarneju se vsa nebesa odpró*.

Prislov

V besedilih se pojavljajo časovni (*danes* (Agustič tega ne uporabi), *letos, lani, prej (prvle)*,¹⁰ *zopet (pá)*, *enkrat (enkrát)*, *zdaj, potlej (sledí)*, *poleti (po leti)*, *nekda (nekda)*, *zmirom (z mérom)*, *potem (potom, tudi te)*, *popółudne (popóldnévi)*, *prostorski (tu (tü))* – ki pa v primeru *Tu pa se v Jarnejevem očetu stari*

¹⁰ V oklepajih so zapisani Agustičevi primeri, če se razlikujejo od Jurčičevih.

gospodarski in samostalni mazinec oglasi pomeni 'takrat'; *nikjer (nigdi), ven (vö)*), **lastnostni** *vendar le (li ali denok li), neusmiljeno* (Agustič tega ne uporabi), *srečno, gotovo (gvüšno), kako (kakda), malo, več, celo (ešče), res (resan), veliko* (tega Agustič ne uporabi, v drugih besedilih pa *dosta*), *mnogo* (tega Agustič ne uporabi), *vendar (denok), tako (etak), jezno (čemerno), takisto, grobo, menda (vendar), zadosti (zadosta), težko, hitro, zelo (jako)*) in **vzročnostni prislovi** (*zatorej (zatoga volo), zato*).

Primernik prislova *dobro* Jurčič zapisuje kot *bolje (če prej, bolje zate)*, Agustič pa kot *bole (či prvle bole za tébe)*. Pojavi se še presežnik od *živahen in lep*, in sicer Jurčič zapiše *najživahnejše*, Agustič pa namesto tega *najlepše*.

V obeh črticah se pojavijo še prostorske zveze prislovnega pomena, npr. *pri hiši, v slast, na noge, pred vrati (pred dveri) iz hleva (z štale)*; časovne zveze prislovnega pomena, npr. *v hudej vročini (v hüdoj vročini), pred pustom (pred postom), za velike praznike (za velike svétke)*; lastnostne zveze prislovnega pomena, npr. *do zadnje dlake*.

V besedilih najdemo en prislovni zaimek – pri Jurčiču *kamor bodi*, pri Agustiču pa *kamakoli*.

Jurčič zapisuje prislov *baš* 'prav, ravno': *Nemamo še statističnih dat, koliko tacih želj je baš pretekli ali pretekajoči predpust uresničil ali neusmiljeno podrl*.

Nepregibne besedne vrste

Predlog

Predlog *k* Agustič ponekod opusti (*Sin se jüncom obrné*), ponekod pa ga uporablja v časovnem pomenu (*k svétkom, k fašenki*). Raba predlogov *z/s* se v nekaterih primerih razlikuje od današnje: *z stáre, z tóv, z štale, z kancelije, z senja, vendar s tem, z dobre, z velikov, z nogov*. Predlog *na* Agustič uporablja za izražanje časovne določitve (*na vüzem*). Predloga *ob* ne uporablja (npr. Jurčičev stavek *ob mizo udaril* prevede v *po stoli vdaro*), predlog *iz* pa nadomesti z *z + vö* (*z kancelije vö*).

Predlog *med* Jurčič zapisuje kot *mej*, predlog *čez* zapisuje s *črez* (*črez dolgo*), Agustič pa ga ne uporablja. Predlog *o* ima pri Jurčiču časovni pomen: *o božiči, o pustu, o veliki noči*. Pri Jurčiču se v enem primeru pojavi posebna raba predloga *izpred* 'od': *vsak grižljaj izpred ust vlekli*; Agustič pa je na tem mestu uporabil predlog *pred* (*vsaki falat pred vüst vlekli*). Predlog *zaradi* Jurčič zapisuje z reduciranim *i*-jem (*zarad*), Agustič pa piše *za volo* 'zavoljo'.

Vezniška beseda

Agustič veznik če zapisuje s *či* (*či prvle bole za tébe; či nega domače ženske pri hiši*), veznik *dokler* zamenja z *dokeč* (*dokeč bode njegov perst gibao; zdaj dokeč je mládi*), za veznik *in* uporablja danes starinsko označen *i* (*i ka ne more več; i njemi právi; kaj se ti trbej trüditi i skrbeti*), za *ko* piše *gda* (*gda je na senji kravo odao; gda je stári Črpnják z senja prišo*), za veznik *kot* uporablja *kak* (*Jüri kak ženin; dvá možá kak svedoka*), za veznik *da* piše *ka* (*Stári je terjao, ka se njemi zapiše šest párov kolbás*), veznik *kar* zamenjuje s *kaj* (*pa právi kaj ščěš; Kaj ti máš, mej za sébe*), veznik *ker* pa z *ár* (*Tüdi je hüdo, či nega domáče ženske pri hiši, ár njegovo «pokojno» je bog vzeo že pred leti; Oča ka je vendar razmo, ali nej, ár hrbet njemi je obrno i odišo*). Pri Jurčiču je posebna raba veznika *ko* v pogojnih odvisnikih, torej v pomenu 'če' (*ko bi vedel, da je púnica taka, da me ne bo zaničevala, ko bi res k hiši prišla*).

Oba, Jurčič in Agustič, uporabljata veznik *ali* v ločnem priredju (*Moža dobiti, lepega, ljubega, dobrega, bogatega — ali kakršnega koli : Možá dobiti, lepoga, lüboga, dobrogá, bogatoga — ali kakšegakoli; To ali pa nobene : To ali niedno*), v pomenu 'toda, ampak' (*Ali to je gotovo, da se je mnogim podrlo : Ali to je gvüšno, ka se je vnogim podrlo*) in v vprašalnih odvisnih stavkih za uvajanje vprašanja (*ali mislite, da je taka? : ali mislite, ka je tákša?*). Namesto *ali* Agustič uporablja tudi *jeli* (*Jeli misliš vzéti to dekló?*).

Pri Agustiču zasledimo veznik *nego* 'ampak': *vem tvoja bo, ne moja, nego dober kot mi denok dáš*. Za veznik *čeprav* Jurčič uporablja *da si* (*Jarnej pa voli ogleduje, da si jih pozna*), ki pa ga Agustič analogno prevede v *ka si* (*Jüri pa jünce ogledüje, ka si jih pozna*).

Za poudarjeno izključevanje pri vezanju stavčnih členov Jurčič namesto veznika *niti* uporablja danes zastareli *ni* (*ni toporišča ni kose ni družega poštenega orodja*), Agustič pa namesto tega uporabi nikalnico *ne* (*ne sekero ne kose, ne drüge poštene škéri*).

Členek

V črticah zasledimo **ododajalne** (pri Agustiču *ešče* za Jurčičev *še*: *ka nej ešče vsáki dén večér*), **poudarjalne** (pri Agustiču *ešče* 'celo': *ešče dohan z stáre mále pipe njemi nej več šmajlivli*; pri Jurčiču *uže* 'že': *uže 60 let star možanec*; pri Jurčiču se pojavi še starinski *baš* v pomenu 'prav, ravno' (*Ne baš!*); *da*: *da, celo tobak iz stara male pipe mu nij več v slast hodil*), **členke domneve** (pri Jurčiču *baje* (*se je baje veselila*) in *menda* (*Oče ga je menda razumel*), pri Agustiču pa *vendar* (*Ništera dekla se je vendar mislila*)), **členke zanikanja** (*za hlapca vam pa ne bom na večne čase, ne*; posebna je Jurčičeva nikalnica *i* — *nu* (*dokler je*

mlad, dobi vendar kakovo, potlej, i — nu); izvzemalne členke (pri Jurčiču le (Le ko je prišlo vprašanje), pri Agustiču pa li (Li gda je prišlo pitanje).

Medmet

V črticah zasledimo tri medmete: *e, bome, boter, štiri pare klobas imaš pa tudi zadosti* (Jurčič) : *E, bogme, boter, štiri páre kolbás máš pa túdi zadosta* (Agustič); »*Kaj!*« — *kriči ves razjarjen* (Jurčič) : »*Koga!*« — *kriči ves razcemérjen* (Agustič). Medmet *e* izraža zavrnitev, neodobravanje, lahko pa bi imel tudi funkcijo pozivanja. *Bogme* in njegova različica *bome* izražata podkrepitev trditve, *kaj* oziroma *koga* pa v tem primeru izraža nejevoljo, začudenje, jezo. Vrsto so to torej razpoloženski in zvalni medmeti.

BESEDOTVORNE POSEBNOSTI

Pri Jurčiču se pojavi tvorjenka iz predložne zveze, in sicer *predpust*, ki označuje čas od 6. januarja do pustnega torka. Oba uporabita tudi sopomenko za pomen 'navada', in sicer v primeru *po svojem naučenji/po svojem navčenji* ('po svoji navadi'). Današnji neknjižni pogovorni izraz *punca* ima pri Jurčiču obliko *púnica*, zasledimo pa tudi čustveno obarvano izpeljanko *punčara*. V obeh črticah se pojavi tudi priložnostno tvorjena beseda za 'nepotrebna, nekoristnega moža' – *nepotrebnik*. Jurčič iz samostalnika *mož* izpelje besedo *možanec*.

Pri glagolih se nekatere predpone rabijo drugače kot danes, npr. *izredili/skermili* 'zredili', *izhaja/zhaja* 'shaja', *izpoznal/spoznao* 'spoznal', *prepustiti/püstiti* (Agustič v tem primeru predpono izpusti), *premišljati/premišlávati* 'razmišljati'; pri Agustiču opazimo tudi, da uporablja dve obliki za pomen 'vstal': *stano na nogé* in *vstano*.

Jurčič uporabi priložnostno tvorjen pridevnik za pomen 'tak, ki se ravno odvija, gre h koncu', in sicer v primeru *pretekajoči predpust*. Za pridevnik *intransigenten* 'nepopustljiv' tvori končnico *-ski*: *intrasigentske vrste*, pri *egiptski* pa izpusti obrazilo *-ov-*. Pri Agustiču za pridevnik *začuden* opazimo drugačno predpono: *očüdnjeni*.

Pri prislovih se pojavljajo različne tvorjenke, najpogosteje sestavljenke in sklopi: *takisto, zatorej/zatoga volo*. Agustič tvori časovni prislov *popoldnévi* 'po polovici dneva'.

SKLADENJSKE ZNAČILNOSTI

V obeh besedilih prevladujejo krajše povedi, npr. pri Jurčiču: *Denes je zadnji predpustni dan; Ali to je gotovo, da se je mnogim podrlo; Ali, kakor se je godilo Perčevemu Jarneju, to naj pa le povemo*; pri Agustiču: *Letos je bio dugi fašenek; Ali to je gvüšno, ka se je vnogim podrlo; Ali kakda se je godilo Črpnjak Marki, to naj povemo*.

V besedilih najdemo zapostavljene prilastke, npr. *sin tvoj, oče nevestin/oča snehin*.

Stavčni členi se lahko tudi ponovijo, npr. *Kaj bi vas zaničevala, nič vas ne bo zaničevala : Kaj bi vas zametávala, ne de vas zametávala*, s čimer je dosežena intenzifikacija povedanega.

Pojavljajo se polstavčne tvorbe, največkrat deležijske: *Rekoč se stari obrne in otide hitro iz kancelije ven* (podobno pri Agustiču); *Zatoga volo obiše edno nedelo popoldnévi Jürija, gda je živini polágao i ga, roké na hrbti držéč, etak okrega* (pri Jurčiču podobno); *Sin zaerdéči i poznavši očo, ka njemi ešče ne dopústi ženiti se, odgovori čemerno* (pri Jurčiču je podobno).

Pogost je zamenjan besedni red, s katerim avtorja (predvsem Jurčič) ustvarjata poetičnost:

- *Tudi denarja, /.../, šlo je mnogo v gospodarstvo* (Jurčič) : *Tudi penezi, /.../, so šli v vérstvo* (Agustič).
- *botru Peharcu in Kovaču zaklel in zarotil se* (Jurčič) : *botri Šoštari i Kováci zakleo i preségno* (Agustič).
- *obležal je bolan in nemoč* (Jurčič) : *obležao je betežen i odmoren* (Agustič).
- *bili so zadovoljni vsi s tem* (Jurčič) : *bili so zadovolni vsi s tem* (Agustič).

ZNAČILNOSTI NA BESEDNI IN BESEDNOZVEZNI RAVNI

V prekmurskem prevodu na posameznih mestih zasledimo nadomeščanje (osrednjeslovenskih) besed s pomensko neenakovrednimi prekmurskimi izrazi, npr. *ideal* > *miseo*, *luka* > *breg*, *tolažba* > *tožba*, lahko tudi nadpomenkami (*mazinec* > *perst*). Nekaj besed oz. besednih zvez pa je pri Agustiču povsem izpuščenih: *samica*, *štatistična data*, *kašča*, *dota*, *funt*, *špeh*, *maslo*, *sol*, (*intrasigentska*) *vrsta*, *Turki*, *Erzerum*, *Rusi*, *egiptski tribut*. Zlasti zanimivi pa so primeri, v katerih so osrednjeslovenski izrazi nadomeščeni z razlikovalnim panonskim besedjem,¹¹ npr. *pust* > *fašenek*, *kost* > *čonta*, *vprašanje* > *pitanje*, *praznik* > *svétek*, *vrt* > *ograd*, *denar* > *penez(i)*, *priča* > *svedok*, *miza* > *sto*, *vrata* > *dveri*, *gospodarstvo* > *vérstvo*. To prikazuje Tabela 1.

¹¹ Besede najdemo tudi v Novakovem Slovarju stare knjižne prekmurščine (2006).

Tabela 1: Razlikovalni samostalniki

<i>Šest parov klobas (Slovenski narod, 1878)</i>	<i>Sést párov kolbás (Priatelj, 1878)</i>	<i>Šest parov klobas (Slovenski narod, 1878)</i>	<i>Sést párov kolbás (Priatelj, 1878)</i>	<i>Šest parov klobas (Slovenski narod, 1878)</i>	<i>Sést párov kolbás (Priatelj, 1878)</i>
Samostalniki moškega spola		Samostalniki ženskega spola		Samostalniki srednjega spola	
pust	fašenek	kost	čonta	gospodarstvo	vérstvo
likof	áldomáš	miza	sto (m. sp.)	orodje	škér (ž. sp.)
tobak	dohan	pretega	moka	vrata	dveri (ž. sp.)
denar	penez(i)	ranjca	pokojna	vprašanje	pitanje
hlev	štala (ž. sp.)	nevesta	snéja		
vol	jünec	priča	svedok (m. sp.)		
dohtar 'odvetnik'	fiškališ	ajda	hajdina		
vrt	ograd	rž	žito (s. sp.)		
ulnjak	vinják	velika noč	vüzem/vüzen (m. sp.)		
mernik	kebel				
praznik	svétek				
božič	svétki (mn. obl.)				
grižljaj	falat				
ploh	plüg				

V besedilu izstopajo besede, značilne za kmečko okolje, npr. *likof* 'pojedina, pitje po končanem večjem delu' (*in je po likofu še za en liter vina dal in ob mizo udaril*); pri Agustiču sopomenka *áldomáš*; *mernik* 'prostorninska mera za žito, približno 30 l' (*toliko mernikov pšenice*); Agustič za ta izraz uporabi *kebel* 'manjša, nizka, navadno lesena posoda z dvema ušesoma; škaf'; *kot* 'pravno zagotovljena pravica do stanovanja, hrane v hiši ob spremembi lastnika' (*Ko si je »stari« izgovarjal svoj »kot«*).

Stilna označenost besed

Besedje, uporabljeno v izvorniku in v prevodu, je lahko z današnjega vidika stilno nevtralno ali pa zaznamovano, kar lahko razberemo iz označevalnikov v SSKJ in SP.

Čustveno obarvane besede:

- **ekspresivne:** *marsikatera samica deklica se je baje veselila* (Jurčič uporabi v pomenu 'samska, neporočena ženska', pri Agustiču se ta izraz ne pojavi); *to je vendar le ideal dekletom* (pri Jurčiču v pomenu 'kar vsebuje najboljše lastnosti', Agustič uporabi namesto tega *miseo*); *koliko tacih želj je baš pretekli ali pretekajoči predpust uresničil ali neusmiljeno podrl* (Jurčič uporabi v pomenu 'povzročiti, da kako stanje preneha'); *Ali to je gotovo, da se je mnogim podrl* (Jurčič s tem izraža prepričanost o tem, Agustič uporabi *gvüšno*); *ni družega poštenega orodja* 'primernega primernega'; *Ali misliš vzeti ono punčaro?* (pri Jurčiču v pomenu 'dekle', Agustič namesto tega zapiše *to deklo*); *da bi on svojo ljubico za ženo dobil* 'ljubljen žensko'); *kriči ves razjarjen* (pri Jurčiču 'zelo jezen, razdražen', pri Agustiču v enakem pomenu *razcemérjen*); *pogajanje se je razbilo* 'končalo',
- **olepševalne:** *njegovo »ranjco« je bil Bog vzel uže pred leti* 'je umrla',
- **slabšalne:** *otide hitro iz kancelije ven* 'iz pisarne, urada'.

Zvrstno obarvane besede:

- **neobčevalne oz. knjižne:** *Nemamo še statističnih dat* (Jurčič uporabi v pomenu 'podatki, navedbe', pri Agustiču pa se izraz ne pojavi); *Nasledek tega razgovora je bil* (Jurčič uporabi v pomenu 'posledica, rezultat'); *Stari je terjal, da se mu zapiše šest parov klobas za »kot«* ('odločno zahtevati kaj'); *Osupneni so stali drugi svatje* (pri Jurčiču 'osupli', pri Agustiču v enakem pomenu izraz *očüdnjeni*); *ali »oče« je bil intrasigentske vrste* (pri Jurčiču v pomenu 'nepopustljiv', pri Agustiču se ta izraz ne pojavi),
- **neknjižne ljudske ali pogovorne:** *enkrat mu moraš grunt prepustiti* ('posestvo, kmetija'); *»zna govoriti« kakor dohtar* ('veliko, spretno govoriti'; pri Agustiču *»zná gučati« kak fiškališ*); *toliko funtov špeha* (pri Jurčiču v pomenu 'slanina', pri Agustiču se izraz ne pojavi); *Ali to je gvüšno* (Agustič uporabi v pomenu 'nedvomno').

Časovno obarvane besede:

- **pešajoče:** *njegovo »ranjco« je bil Bog vzel uže pred leti* (pri Jurčiču v pomenu 'ženska, ki je umrla, pokojnica', Agustič pa uporabi izraz *pokojna*); *Jarneju se vsa nebesa odpró, ko čuje* ('sliši'); *Nasledek tega razgovora je bil* ('pogovor'),

- **zastarele:** *Tu pa se v Jarnejevem očetu stari gospodarski in samostalni mazinec oglasi* ('samostojen'); *otide hitro iz kancelije ven* ('pisarna, urad'),
- **starinske:** *koliko tacih želj je baš pretekli ali pretekajoči predpust uresničil* (pri Jurčiču v pomenu 'pač', Agustič te besede ne uporablja); *60 let star možanec* (Jurčič uporabi v pomenu 'mož, navadno starejši', Agustič skrajša v *mož*); *Več tednov nij mogel ni toporišča ni kose ni družega poštenega orodja v roke prijeti* (pri Jurčiču veznik 'niti – niti', Agustič nadomesti z *ne – ne*); *nij protiven temu* ('nasproten, nasprotujoč'); *vrt za ulnjakom* ('čebelnjak'; Agustič zapiše za *vinjakom*); »zna govoriti« *kakor dohtar* ('odvetnik, advokat', Agustič ta izraz nadomesti s *fiškališ*); *oča* (pri Agustiču 'oče'),
- **nekaj rabljene:** *toliko funtov špeha* (pri Jurčiču 'utežna enota, približno pol kg', pri Agustiču se izraz ne pojavi); *toliko lahti platna* (*laket* kot 'dolžinska mera za platno, približno 275 cm').

Izvor besed¹²

Pri Agustiču najdemo nekaj madžarizmov, npr. *áldomáš*, *falat*, *dohan*, *betežen*, nemčizmov (zlasti iz starovisokonemškega obdobja), npr. *žmajlivli* (iz besede *žmah* 'okusen'), *likof*, *liter*, *boter* (tudi pri Jurčiču), *grunt*, *fertao*, *fašenek*.

Stalne besedne zveze

Besedili sta pestri s stalnimi besednimi zvezami, npr. z ljudskimi **pregovori, rečenicami oz. rekli:** *tolažba življenje daljša/tožba življenje podugša*; *nij še vseh dnij večer/nej ešče vsáki dén večér*; *dobri nameni ne trajejo/dobri nameni ne trpijo dolgo*; *delaš in trpiš za žive pretege/delaš i trpiš za žive moke* 'zelo'; *na večne čase* 'za zmeraj'; *do zadnje dlake* 'zelo, natančno'; *bog vzal/bog vzeo* 'umreti'; predvsem pa s **frazemi:** *dokler bode njegov mazinec gibal/dokeč bode njegov perst gibao* 'dokler bo imel vsaj malo moči'; *mu nij več v slast hodil/njemi nej več šmajlivli* 'ni mu bil okusen'; *bi vse* »hudič vzal«/»bi vse «vrág vzéo» 'bi vse propadlo'; *grunt prepustiti/grünt püstiti* 'dopustiti, da nekdo drug postane gospodar posestva'; *če se na glavo postavite/či se na glávo postavite* 'če se zelo, temeljito spremenite'; *Jarneju se vsa nebesa odpró/Júrji so se vse nebésa odprla* 'zelo ga je osrečilo'; *pismo delat* (lahko 'oporoka', lahko pa 'ženitna pogodba', v primeru iz besedil verjetno oboje); *zna govoriti kakor dohtar*«*zna gučati*» *kak fiškališ* 'zna veliko, spretno govoriti'; *osoda udarila mednje/grom vdaro med*

¹² Izvor besed je preverjen po Snojevem *Slovenskem etimološkem slovarju* (2015, spletna izdaja).

njé ‘nekaj jih je zelo presenetilo’; *drva bi na meni sekali* ‘skrajno brezobzirno bi ravnali z menoj’; »*ploh vleče*«/«*plüg vlečé*» (»šega, da mora tisti, zlasti dekle, ki se je nameraval poročiti, a se ni, na pepelnično sredo vleči ploh skozi vas«; SSKJ).¹³

SKLEP

Jurčičeva črtica *Šest parov klobas* je nastala v drugi polovici 19. stoletja in bila že nekaj dni po objavi v *Slovenskem narodu* (1878) prevedena tudi v tedaj še aktualen prekmurski knjižni jezik. Četudi gre za kratko besedilo, se ob primerjavi izvirnika in prevoda, objavljenega v prvem prekmurskem časopisu *Prijatelj*, katerega urednik je bil Imre Agustič, najdejo številne razlike, ki so posledica neenotnega razvoja alpske in panonske slovenščine. V prekmurskem prevodu tako na vseh jezikovnih ravneh najdemo številne značilnosti knjižne prekmurščine, npr. zaokroženi *ü* (*lüboga, trüditi, grünt*), diferenciacijo *mn-* > *vn-* (*vnogim*), vokalizacijo deležnikov na *-l* (npr. *spoznao, postao*), posebne sklonske končnice (*pri volej, v mestaj ...*), pridevniško končnico *-oga* (*dobroga*), rabo dvojinskih oblik (*mladiva dva*), posebno zanikanje (*nega*) in razlikovalno panonsko besedje, npr. *pitanje* ‘vprašanje’, *penezi* ‘denar’, *svétek* ‘praznik’, *vérstvo* ‘gospodarstvo’. Prekmurskemu okolju so približana tudi osebna imena (*Črpnják Marko* namesto *Perčev Jarnej*, *Herbašova dekla* namesto *Pestnikova púnica*). Navedene jezikovne prilagoditve Jurčičeve črtice so bile v osrednjeslovenskem prostoru sicer odklanjane, vendar pa so v času, ko šolanje v Prekmurju še ni potekalo v t. i. novoslovenščini, tudi prekmurskemu bralcu omogočile boljše razumevanje besedila.

VIRI IN LITERATURA

Marko Jesenšek, *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. Maribor 2013, str. 31–32.

Marko Jesenšek, *Poglavja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika*. Maribor 2015.

Franci Just, *Med verzuško in pesmijo; Poezija Prekmurja v prvi polovici 20. stoletja*. Murska Sobota 2000.

Janez Keber, *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana 2011.

Vilko Novak, *Slovar stare knjižne prekmurščine*. Ljubljana 2015.

¹³ Citirano po Franu (www.fran.si).

Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*. Druga, pregledana in dopolnjena izdaja. Prvi ponatis. Ljubljana 2009.

Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*. Maribor 2000.

Natalija Ulčnik, *Začetki prekmurskega časopisja*. Maribor 2009.

E-viri

Prijatelj. *Znanost rašerjüvajoče slovenske novine*. IV/6 (1878). Buda-Pešt. Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-UUASJ56L/?query=%27keywords%3dprijatelj%27&pageSize=25&fyear=1878> (25. 3. 2016).

Slovenski narod. XI/53 (1878). Ljubljana. Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-UKREQCP0/?fyear=1878&pageSize=100&query=%27keywords%3dslovenski+narod%40AND%40keywords%3d10.03.1878%27&page=1> (25. 3. 2016).

Fran, *Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*. Dostopno na: <http://www.fran.si/> (25. 3. 2016).

JOSIP JURČIČ'S ŠEST PAROV KLOBAS (SIX PAIRS OF SAUSAGES) IN THE STANDARD PREKMURJE LANGUAGE

Summary

Josip Jurčič's short story *Šest parov klobas* (*Six Pairs of Sausages*) was written in the second half of the 19th century. A couple of days after it was published in *Slovenski narod* (1878) it was also translated into the then still used Prekmurje standard language. The comparison of the original and the translation, which was published in the first Prekmurje newspaper *Prijatelj* that was edited by Imre Agustič, shows, that even though it is a short text, numerous differences can be found. These differences occur due to the discordant development of the Alpine and the Pannonian Slovene language. The Prekmurje translation shows many characteristics of the standard Prekmurje language on all linguistic levels, like the rounded *ü* (*lúboga*, *trüditi*, *grünt*), the differentiation *mn-* > *vn-* (*vnogim*), the vocalization of participles on *-l* (for example *spoznao*, *postao*), special case endings (*pri volej*, *v mestaj*...), the adjective suffix *-oga* (*dobroga*), the use of dual forms (*mladiva dva*), special negation (*nega*) and the distinguishing Pannonian vocabulary, like for example *pitanje* 'vprašanje' ('question'), *penezi* 'denar' ('money'), *svétek* 'praznik' ('holiday'), *vérstvo* 'gospodarstvo' ('economy'). Personal names are also adapted to the Prekmurje region (*Črpnják Marko* instead of *Perčev Jarnej*, *Herbašova dekla* instead of *Pestnikova púnica*). The above mentioned language adaptation of Jurčič's short story were rejected in the central Slovene region, but, in the times when the language of education in Prekmurje was still the so-called new Slovene, the readers from Prekmurje could understand the text more easily because of these adaptations.

JOSIP JURČIČS *ŠEST PAROV KLOBAS* (SECHS PAAR WURST) IN DER PREKMURJE STANDARDSPRACHE

Zusammenfassung

Jurčičs Skizze *Šest parov klobas* (*Sechs Paar Wurst*) entstand in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts und wurde schon einige Tage nach der Veröffentlichung in *Slovenski narod/ Das slowenische Volk* (1878) in die damals noch aktuelle Prekmurje Standardsprache übersetzt. Auch wenn es sich um einen kurzen Text handelt, werden im Vergleich des Originals und der Übersetzung, die in der ersten Prekmurje Zeitschrift *Prijatelj/Freund* des Herausgebers Imre Augstič erschien, zahlreiche Unterschiede sichtbar, die das Resultat einer ungleichen Entwicklung der alpinen und der pannonischen slowenischen Sprache sind. In der Prekmurje-Übersetzung findet man auf allen sprachlichen Ebenen Charakteristika der Prekmurje Standardsprache, z.B. den gerundeten *ü* (*lūboga, trūditi, grūnt*), die Differenzierung *mn-* > *vn-* (*vnogim*), Vokalisierung der Partizipien auf *-l* (z.B. *spoznao, postao*), besondere Kasusendungen (*pri volej, v mestaj...*), die Adjektivendung *-oga* (*dobroga*), den Gebrauch von Dualformen (*mladiva dva*), besondere Verneinung (*nega*) und pannonische Unterscheidungswörter z.B. *pitanje* 'vprašanje', *penezi* 'denar', *svétek* 'praznik', *vérstvo* 'gospodarstvo'. Dem Prekmurje-Milieu sind auch die Namen angepasst (*Črpnják Marko* statt *Perčev Jarnej*, *Herbašova dekla* statt *Pestnikova púnica*). Die angeführten sprachlichen Anpassungen von Jurčičs Skizze wurden in dem zentralslowenischem Raum zwar abgelehnt, doch in der Zeit, wo in Prekmurje in den Schulen noch nicht in der sogenannten neuen slowenischen Sprache unterrichtet wurde, ermöglichten sie ein besseres Verständnis des Textes.